

DENETİM EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN MESLEKİ ŞÜPHECİLİK TUTUMLARI ÜZERİNDE ETKİSİ: KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

The Effect of Personal Features of Students Taking Audit Training on Professional
Skepticism Attitude: The Case of Kütahya Dumlupınar University

Araştırma Makalesi

Meryem USLU¹

Ali KESTANE²

Rıdvan SEZGİN³

Gönderim Tarihi: 09.08.2021

Kabul Tarihi: 24.09.2021

ÖZ Dijital denetim araçlarının uygulamaya koyulması ile birlikte denetçilerin rolü öne çıkmış, eğitim kurumlarının da uygulamaya dönük olarak eğitim-öğretim süreçlerini yeniden şekillendirmesi gereklilik arz etmiştir. Dünya genelinde yaşanan dijital dönüşüm rüzgârı karşısında teknolojik ürünlerin kullanımının kaynağında yer alan insanın kişisel özellikleri sorgulanmaya başlanmıştır. Denetçilere ve potansiyel denetçi adaylarına yönelik eğitim öğretim faaliyetlerinde söz konusu teknoloji ürünlerinin muhasebe uygulamalarında nasıl kullanılabileceği, kullanacak kişilerin özellikleri ve söz konusu iki unsurun birbirini nasıl tamamlaması gerektiği merak konusu olmuştur. Buradan hareketle üniversitelerde denetim eğitimi alan öğrencilerin kişisel özellikleri ile mesleki şüphecilik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda; öğrencilerin mesleki şüphecilik tutumları üzerinde, dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve gelişime açıklik özelliklerinin pozitif yönde, duygusal denge yapılarının ise negatif yönde etkili olduğunu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denetim Eğitimi, Mesleki Şüphecilik, Kişisel Özellik

JEL Sınıflandırması: M40, M41, M42

ABSTRACT With the introduction of digital inspection tools, the role of supervisors has come to the fore, and it is necessary for educational institutions to reshape their educational processes in practice. In the face of the wind of digital transformation experienced around the world, the personal characteristics of the human being at the source of the use of technological products have begun to be questioned. In education and training activities for auditors and potential auditor candidates, it has been a matter of curiosity how these technology products can be used in accounting applications, the characteristics of the people who will use them, and how these two elements should complement each other. From this point of view, it is aimed to determine the relationship between the personal characteristics of the students who receive accounting education at universities and their professional skepticism attitudes. As a result of the study; It has been determined that extraversion, agreeableness, responsibility and improvement characteristics have a positive effect on students' professional skepticism attitudes, while emotional balance structures have a negative effect.

Keywords: Auditing Education, Professional Skepticism, Personal Characteristics

JEL Classification: M40, M41, M42

¹**Sorumlu Yazar:** Öğr. Gör., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Altıntaş Meslek Yüksekokulu, Posta Hizmetleri Programı, meryemuslu@du.edu.tr

²Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı, alikestane@kilis.edu.tr

³Öğr. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Emet Melek Yüksekokulu, Maliye Programı, ridvan.sezgin@du.edu.tr

1. GİRİŞ

Teknolojinin iş dünyasına giriş yapması ve sermayenin uluslararası alanda dolaşması ile birlikte işletmelerin, kurum ve kuruluşlarının faaliyetleri farklı coğrafyalara taşınmış ve E-ticaret uygulamaları ortaya çıkmıştır. Teknoloji ürünlerinin iş dünyasında kullanılması sonucunda gerçekleştirilen faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanması ve kontrol altına alınması güç hale gelmiş nihayetinde denetim faaliyetleri de kendisine düşen payı almıştır. Bahsedilen durum karşısında eğitim kurumlarının da uygulamaya dönük olarak öğretim süreçlerini yeniden şekillendirmesi gündeme gelmiş ve dünya genelinde yeni bir süreç başlamıştır; dijital dönüşüm. Anılan teknoloji ürünlerinin uygulamada kullanılmasının öncesinde ilgili alanlarda çalışacak olan nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde eğitim kurumlarında önce reform yapılması önemli bir gereksinim olarak karşılanmıştır. Çünkü bahsi geçen teknolojik ürünlerin kullanımının kaynağında yer alan insanın kişisel özelliklerinin keşfedilmesi sürece ayrı bir boyut kazandırmıştır. Özellikle eğitim öğretim faaliyetlerinde söz konusu teknoloji ürünlerinin muhasebe uygulamalarında nasıl kullanılabileceği, kullanacak kişilerin özellikleri ve söz konusu iki unsurun birbirini nasıl tamamlaması gerektiği sorusu ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle üniversitelerde denetim eğitiminde öğrencilerin özellikle kişisel özellikleri ile mesleki şüphecilik tutumlarının ölçülmesi ve değerlendirilmesi gündeme gelen bilgi boşluğunun doldurulması konusunda önemli bir mihenk taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada denetim eğitimi alan öğrencilerin kişisel özellikleri ile mesleki şüphecilik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda söz konusu kavramlara açıklık getirilmesinde yarar görülmektedir.

Mesleki şüphecilik kavramına yönelik literatürde çeşitli tanımlamalar yapılmış olsa da Amerika Denetim Standartları'nda (SAS, No.1) profesyonel mesleğin bir gereği olarak mesleki şüphecilik; ilgili denetim kanıtlarının eleştirel bir değerlendirmesini kapsayan bir sorgulama zihninin oluşturulmasına olanak sağlayabilecek bir tutum olarak ifade edilmiştir. Diğer taraftan uygulamada Türkiye mevzuatına bakıldığında ise Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 200 / 13'te; "sorgulayıcı bir yaklaşımla hareket ederek, hata veya hile kaynaklı yanlışlığa işaret eden durumlara karşı dikkatli olmayı ve denetim kanıtlarını titiz bir biçimde değerlendirmeyi içeren tutum" olarak tanımlanmıştır (Yılmaz, 2018: 840). Bu bağlamda mesleki şüphecilik kavramının kaynağında yer alan karakteristikleri; i) meraklılık, ii) sorgulayıcı bir yaklaşım, iii) kısa yoldan sonuca ulaşmama ve verilecek olan son kararın bütün unsurların dikkate alınarak gerçekleştirilmesi, iv) mükelleflerinin motivasyon ve davranışlarının doğru bir biçimde analiz edilebilmesi, v) özgüven ve son olarak vi) hareket özgürlüğü şeklinde sıralanabilmektedir (Kayrak, 2015: 99). Bu bağlamda mesleki şüphecilik kavramı ile ilgili denetim prosedürlerinin kapsamının, zamanlamasının ve niteliğinin ortaya koyulmasında ve sonuçlarının değerlendirilmesinde uygun olmayan varsayımlarının kullanılması riski azaltılabileceği açıktır. Bu noktada şüpheli yaklaşım; olası hataların ve usulsüzlüklerin tespit edilmesi ya da hali hazırda olmaları durumunda yanlışlıkların ortaya çıkarılmasında kullanılan bir yöntem ya da güç olarak karşımıza çıkabilmektedir. Dolayısıyla gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin yüksek kalitede bir denetimden bahsedilebilmesi bakımından mesleki şüphecilik kaçınılmaz bir gerekliliktir (Nolder & Kodaş, 2018: 2). Buradan hareketle mesleki şüphecilik kavramını öne çıkaran gerekçeler (Dalkılıç ve Oktay, 2011: 65); i) uluslararası denetim standartlarında kendine yer edinmiş olması, ii) uluslararası denetim firmalarının kullanmış oldukları denetim metodolojilerinde mesleki şüpheciliğe önem vermesi, iii) denetçi eğitimlerinde kendine yer edinmiş olması ve iv) akademik ve mesleki çalışmalarda önemli bir değişken olarak kabul edilmesi şeklinde sıralanabilmektedir. Dolayısıyla çalışmanın teması kapsamında mesleki şüpheciliğe ilişkin literatürde önemli kabul edilen çalışmalardan bahsetmekte yarar görülmektedir.

Bu araştırmada da kullanılacak olan Mesleki Şüphecilik Ölçeği Hurtt (2010) tarafından geliştirilmiştir. Eleştirel düşüncenin bir sonucu olan mesleki şüphecilik tutumunun altı temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar (Hurtt, 2010: 152):

- Sorgulayıcı zihin
- Yargıyı erteleme
- Bilgi arama
- Kişilerarası anlayış

- Özgüven
- Karar verme yeteneği

Sorgulayıcı zihin aktif olarak sorgulamayı, herhangi bir konu hakkında araştırmayı ve merak duygusunu kapsayan bir özelliktir (Yustina & Gonadi, [2019](#): 40). Yargıyı erteleme herhangi bir konu hakkında karar vermeden önce yeterli düzeyde kanıt elde edilinceye dek kararın askıya alınması tutumudur (Hurt, [2010](#): 154). Bilgi arama özelliği ise bireyin merak veya ilgi duygusundan kaynaklanan ve mevcut bilgilerden daha fazla araştırma eğilimini ifade eder (Agarwalla et al, [2017](#): 87). Kişilerarası anlayış kişinin herhangi bir çelişkili durumda hile içeren durumları tespit edebilme becerisi ve bilgi sağlayıcılarının dürüstlüğünü anlayabilme kabiliyetidir (Hurt, [2010](#): 154; Cheot et al., [2018](#): 5). Özgüven bireyin kendine değer vermesi ve sahip olduğu yeteneklerine inanmasıdır. Karar verme yeteneği ise bir kişinin herhangi bir konu hakkında görüş ve düşüncesini belirtmek amacıyla elde ettiği bilgi veya kanıtların yeterliliğinin değerlendirirken objektif hareket edebilme özelliğidir (Hurt, [2010](#): 155).

Hurt ([2010](#)) geliştirdiği Mesleki Şüphencilik Ölçeği ile kişilerin mesleki şüphencilik düzeylerini ölçülebileceğini ortaya koymuştur. Yapmış olduğu araştırmasında Mesleki Şüphencilik Ölçeği aracılığı ile tespit edilen daha yüksek düzeyde mesleki şüphencilığe sahip olan denetçilerin daha fazla alternatif seçenekler üretebildikleri sonuçlarına ulaşmıştır.

Popova ([2013](#)), denetçilerin sahip oldukları deneyimlerinin şüphencilik tutumlarını nasıl etkileyebildiğini tespit etmek amacı ile gerçekleştirmiş olduğu çalışmada; deneyimli katılımcıların (lisans, yüksek lisans ve denetçiler) hileye ilişkin kanıtlara yönelik daha duyarlı bir yapıya sahip olduklarını tespit etmiştir. Brown vd. ([2014](#)), müşterilerin tahmin yeteneğinden denetçilerin etkilenip etkilenmediğini tespit etmek amacı ile dört büyük denetim şirketinde yönetici olan 38 kişi üzerinde yapmış olduğu araştırma; yüksek mesleki şüphencilığe sahip denetçilerin diğerlerine kıyasla etik ve tutucu davranış özelliklerinin daha yüksek olduğu ve müşterilerin tahminlerinden herhangi bir şekilde etkilenmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Quadackers vd. ([2014](#)), hile eğitiminin mesleki şüphencilik üzerindeki etkisinin belirlenmesine yönelik gerçekleştirmiş oldukları çalışmada; hile eğitiminin mesleki şüphenciliği belirli bir dereceye kadar etkileyebileceği sonucuna ulaşmışlardır. Ciolek ([2017](#)), denetçilerin mesleki şüphencilik tutumlarının özelliklerini ortaya çıkarmak üzere gerçekleştirmiş olduğu çalışmada; sorgulayıcı zihin, bilgi arayışı, yargının ertelenmesi, kişilerarası anlayış, özgüven ve karar verme yeteneği gibi değişkenleri ortaya koymuş ve ilgili çalışma sonucunda mesleki şüphencilik tutumları ile denetçilerin daha fazla çelişkili durumları tespit edebilecekleri kanısına ulaşmıştır. Khaligova ([2018](#)), denetçilerin mesleki şüphenciliği ile hileli finansal raporlama ilişki üzerinde gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, denetim çalışmalarının bütün aşamalarında denetçilerin mesleki şüphe ile hareket ettiklerini ve mesleki şüphenciliğin denetim faaliyetlerine kilit bir role sahip olup deneyim gerektirdiği sonucuna ulaşmıştır. Erdoğan ve Azgın ([2019](#)), denetim kalitesi üzerinde mesleki şüphencilik eylemlerinin etkisini araştırmış oldukları çalışmada, denetçinin mesleki şüphenciliği ile denetim kalitesi arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir etki yarattığını tespit etmiştir. Bu noktada denetçilerin uygun ölçüde mesleki şüphencilikle hareket etmelerinin denetim kalitesi üzerinde olumlu bir etki yarattığını belirtmişlerdir. Tayyar vd. ([2020](#)), mesleki şüphencilik ve etik değerler ilişkisi üzerine mali müşavirler bağlamında gerçekleştirmiş oldukları çalışmada, mesleki şüphenciliğin etik değer üzerinde doğrusal yönlü bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir.

Yukarıda bahsedilen mesleki şüphencilik kavramından hareketle kişisel özelliklerin keşfedilmesine yönelik farklı alanlarda çeşitli araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada bireye özgü, benzersiz, belli bir konuda düşünce, davranış ve duygular bütünü olan kişilik özelliklerinin mesleki şüphencilik tutumuna etkisinin araştırılması amaçlanmaktadır.

Kişilik özelliklerinin belirli sınıflara ayrılmasında ve açıklanmasında kişilik kuramlarına yönelik çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bunlar arasında en çok bilineni Costa ve McCrae tarafından ortaya konulan Beş Faktörlü Kişilik Kuramı olup boyutları şunlardır (Costa & McCrae, [1992](#)):

- Dışadönüklük
- Uyumluluk
- Sorumluluk
- Nevrotiklik (duygusal denge)

- Deneyime açıklık

Dışadönüklük, cana yakın olmanın yanı sıra insan dostu, sosyal ve olumlu ruh hallerine sahip olmayı gerektirmektedir (Hogan & Hogan, [1992](#); Scott vd., [2010](#)). Dışa dönük bireyler diğer bireylerle daha çok kolay iletişim kurabilme becerisine sahiptir. Uyumluluk, diğer bireylerle kolay bir şekilde uyum sağlayabilen, sevecen, hoşgörülü, mizahi beceriye sahip güven verici bireyler olarak tanımlanır (Baltacı, [2017](#): 61). Sorumluluk, kendi kendine yeten ve başarıya yönelik bireylerin kişiliğini ifade etmektedir (Judge & Ilies, [2002](#)). Nevrotiklik (duygusal denge), stresli durumlarda olumsuz duygular yaşayıp yaşamaması veya bireyin duygusal olarak dengesiz olup olmaması, bireyin iyimser veya kötümser olması ile ilgili bir özelliktir (Costa & McCrae, [1992](#)). Nevrotik bireyler olarak ifade edilen bu özellikteki kişiler genellikle mutsuz olma eğilimindedir. Duygusal açıdan dengede olan kişiler ise daha çok mutlu olma eğiliminde dedir ve bu da kişilerin kendine olan güvenini arttıracaktır. Son olarak, deneyime açıklık kavramı ise keşfetme sürecinden ve keşfetmenin yeniliğinden zevk alan meraklı ve yaratıcı bireylerin kişiliğini ifade etmektedir (McCrae & Costa, [1997](#)). Literatür incelendiğinde, kişilik özelliklerini inceleyen çalışmaların farklı alanlarda gerçekleştirildiği fakat denetim eğitimi alan öğrenciler arasında mevcut çalışmanın yapılmamış olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle bu çalışmanın literatürdeki önemli bir boşluğu doldurması beklenmektedir.

Beş faktörlü kişilik özellikleriyle ilgili önceki araştırmalara dayanarak, beş büyük kişilik özelliklerinin her biri ile denetim eğitimi alan öğrencilerin kişisel özellikleri ile mesleki şüphecilik tutumları arasında anlamlı bir ilişki beklenmektedir.

Beş faktörlü kişilik özelliklerinden Dışadönüklük özelliğinin mesleki şüphecilik üzerindeki etkisine bakıldığında bu etkinin olumlu olacağı söylenebilir. Dışadönüklük heyecan arayışının bir unsurunu içermektedir (De Bruin & Rudnick, [2007](#)) ve bu sebeple de dışadönük bireyler herhangi bir konu hakkında araştırma yapmaya meyillidir. Bu araştırma güdüsünün altında yatan sebep heyecan arama ve şüpheli olmalarıdır (Allsopp et al., [1991](#))

Uyumluluk ile mesleki şüphecilik arasında pozitif bir ilişki olması beklenir çünkü uyumluluk özelliği yüksek olan bireyler diğerlerine göre daha girişken özelliğe sahiptir (Camps, Stouten & Euwema, [2016](#): 2). Dolayısıyla uyumlu bir bireyin bu özelliği mesleki şüphecilik tutumunun kişilerarası anlayış özelliği ile örtüşmektedir.

Sorumluluğun mesleki şüphecilikle olumlu bir şekilde ilişkili olması beklenir çünkü sorumlu bireyler işlerinde iyi şeyler yapmak isterler (Steel, [2007](#)) ve mesleki şüphecilik başarıyı denetlemek için gereklidir.

Nevrotikliğin (duygusal denge) mesleki şüphecilikle olumsuz bir şekilde ilişkili olması beklenmektedir çünkü nevrotik bireyler sorunlarla uğraşmaktan ve stresten kaçmaktadır (Carver & Connor-Smith, [2010](#)) ve bu nedenle şüphecilik stresinden kaçınmak için muhtemelen nevrotik kişiler düşük mesleki şüpheciliğe sahiptir.

Son olarak, Deneyime Açıklığın mesleki şüphecilikle olumlu bir ilişkisi olması beklenmektedir çünkü deneyime açık bireyler, karşılaştıkları fikirler hakkında düşünceli olma eğilimindedir ve meraklıdırlar (McCrae & Costa, [1997](#)). Merak ve sorgulama mesleki şüpheciliğin en önemli unsudur.

Denetim eğitiminde öğrencilerin kişisel özellikleri ile mesleki şüphecilik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesinin amaçlanmış olduğu bu çalışma iki ana bölümden oluşturulmuştur; birinci bölümde, mesleki şüphecilik ve kişisel özellikler üzerine yapılan literatürdeki çalışmalardan bahsedilmiş, ikinci bölümde ise çalışmanın uygulama kısmına yer verilmiş olup ayrıntılı açıklamalarda bulunulmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın amacı ve önemi, kapsamı ve kısıtı, verilerin elde edilmesi ve analizi ile ulaşılan bulgulara yer verilmekte olup aşağıda ayrıntılı bir biçimde açıklanmaktadır.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde denetim eğitimi alan öğrencilerin kişisel özellikleri ile mesleki şüphecilik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda öğrencilerin kişisel özelliklerinin ortaya çıkarılması suretiyle mesleki şüphecilik eylemlerine ilişkin görüşlerinin araştırılması gelecekte denetim mesleğinin kalitesinin artırılması bakımından ayrı bir öneme sahiptir.

2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtlılığı

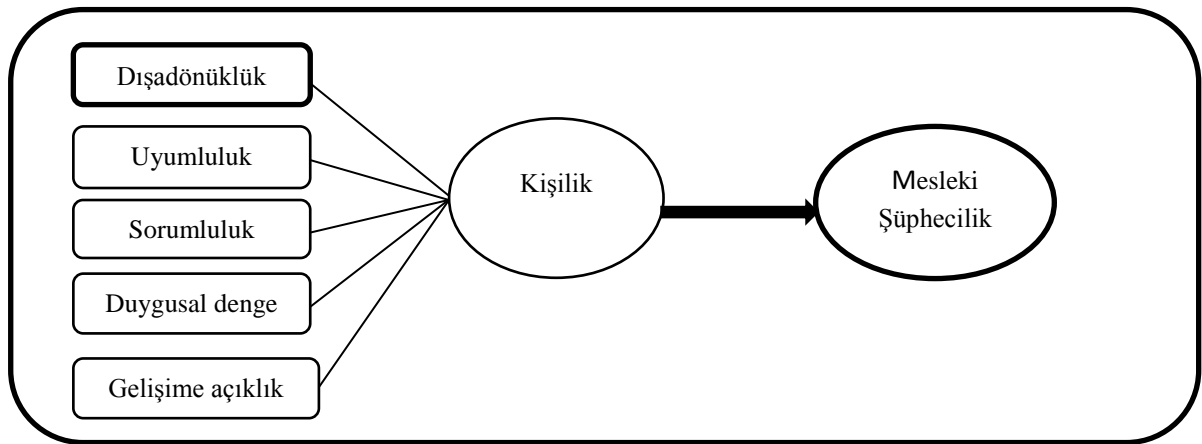
Araştırma, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde denetim eğitimi alan öğrencileri kapsamakta ve doğru, tutarlı ve güvenilir bilgilerin elde edilmesi ve sonuçlarının doğru bir şekilde yorumlanabilmesi bakımından denetim eğitimi alan öğrenciler araştırmanın önemli bir kısıt olarak kabul edilmiştir.

2.3. Araştırma Modeli

Bu araştırmanın temel amacı denetim eğitimi alan öğrencilerin kişilik özellikleri ve alt boyutlarının öğrencilerin mesleki şüphecilik tutumlarına olan etkisinin araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda araştırma modeli Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1

Araştırma Modeli

Bu araştırma modeli incelendiğinde bağımsız değişken ve bağımlı değişken olmak üzere iki değişkenin olduğu görülmektedir. Kişilik özellikleri ve alt boyutları bu modelin bağımsız değişkenlerini oluştururken, mesleki şüphecilik özellikleri de araştırma modelinin bağımlı değişkenini oluşturmaktadır.

2.4. Verilerin Elde Edilmesi ve Hipotezlerin Oluşturulması

Araştırmada veriler anket tekniği ile yüz yüze 07/10/2019 - 10/01/2020 tarihleri arasında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde denetim eğitimi alan öğrencilere uygulanmıştır (17.09.2019 tarih ve E-40177 sayılı Etik Kurul izni alınmıştır). Bu amaç doğrultusunda anket formu hazırlanmıştır. Anket formu 81 soru ve üç grup sorudan oluşmaktadır. Birinci grup sorularda; katılımcıların demografik ve betimsel özelliklerin belirlenmesine yönelik; cevaplayanın cinsiyeti, yaşı, bölümü, sınıfı, mezun olduğu lise ve denetim eğitimi alıp almadığının belirlenmesine yönelik altı ifade yer almaktadır. İkinci grup sorularda, öğrencilerin mesleki şüphecilik eylemlerine ilişkin 30 ifade bulunmakta ve son olarak üçüncü grupta ise öğrencilerin kişisel özelliklerinin ortaya çıkarılmasına yönelik olarak 44 ifade yer almaktadır. Anketlerden elde edilen veriler toplanarak düzenlenmiş olup, araştırmanın amacına ve niteliğine uygun olarak gözden geçirilerek kodlanmıştır. Uygulamanın gerçekleştirilmesi bakımından 300 adet anket formu dağıtılmış ve elde edilen 280 adet anket formundan 269 tanesi değerlendirmeye uygun görülmüştür. Her bir ifade 1'den 5'e kadar kodlanmış olup, katılma dereceleri "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Kararsızım", "Katılıyorum" ve "Kesinlikle Katılıyorum" şeklindedir.

Bu araştırmada Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde denetim eğitimi alan öğrencilerin kişisel özellikleri ile mesleki şüphecilik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma hipotezi aşağıdaki gibidir:

- H₁: Kişilik özelliklerinin mesleki şüphecilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.
- H_{1a}: Dışadönüklük alt boyutunun mesleki şüphecilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.
- H_{1b}: Uyumluluk alt boyutunun mesleki şüphecilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.
- H_{1c}: Sorumluluk alt boyutunun mesleki şüphecilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.
- H_{1d}: Duygusal denge alt boyutunun mesleki şüphecilik üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.
- H_{1e}: Gelişime açıklık alt boyutunun mesleki şüphecilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.

2.5. Verilerin Elde Edilmesi ve Hipotezlerin Oluşturulması

Anket aracılığıyla ulaşılan bilgiler ve veriler düzenlenmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda, gözden geçirilerek kodlanmıştır. Uygulama için 300 anket formu dağıtılmış ve elde edilen 280 anket formundan 269 tanesi değerlendirmeye uygun görülmüştür. Elde edilen veriler, "Microsoft Excel 2016" programında kodlanarak "SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 22.0" programına aktarılmış olup bu programda uygun analizler (tanımlayıcı istatistikler, korelasyon (Pearson Korelasyon) ve regresyon analizleri) yapılmış ve sonuçlar düzenlenerek değerlendirilmiştir.

Araştırmada anket tekniği ile elde edilen verilerinin güvenilir, tesadüfi ve tutarlı olup olmadığını belirlemek için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucu elde edilen Cranbach's Alpha'nın (güvenirlilik katsayı değeri- α) 0,60-0,79 arası çıkması durumunda, örneklemde elde edilen verilerin normal derecede güvenilir olduğu (Tanrıoğlu, 2012: 176), 0,80-1,00 arası çıkması durumunda, örneklemde elde edilen verilerin yüksek derecede güvenilir olduğu anlamına gelmektedir (Yıldız ve Uzunsakal, 2018: 19). Bu çalışmada ise Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği için alfa güvenilirlik katsayısı 0,67 olup normal derecede güvenilir olduğu, mesleki şüphecilik ölçeğine ilişkin alfa güvenilirlik katsayısı 0,82 olup yüksek derecede güvenilir olduğu anlamına gelmektedir.

2.6. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde, (i) çalışmada kullanılan anketin güvenilirliği; (ii) katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin ulaşılan bilgiler; (iii); (iv) korelasyon ve regresyon analizi sonuçları özetlenerek yorumlanmıştır.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Muhasebe ve Finansman Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri

Katılımcıların Özellikleri	Grup	Sıklık	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	142	52,8
	Erkek	127	47,2
	Toplam	269	100,0
Yaş	17-18	9	3,3
	19-20	69	25,7
	21-22	128	51,3
	23-24	43	16
	24 ve üzeri	10	3,7
	Toplam	269	100,0
Sınıf	1. sınıf	50	18,6
	2. sınıf	85	31,6
	3. sınıf	52	19,3
	4. sınıf	82	30,5
	Toplam	269	100,0

Tablo 1’de katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Buna göre ankete katılan öğrencilerin %52,8’i kadın, %47,2’si erkektir. Yaşları incelendiğinde katılımların çoğunluğu 21-22 yaş aralığında olup %51,3’ünü oluşturduğu görülmektedir. Sınıf dağılımlarının ise birbirine yakın olduğu %31,6 ile en fazla katılımcıların ikinci sınıflar olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2*Araştırmaya Katılan Muhasebe ve Finansman Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri*

Bağımsız Değişkenler	β	Standart Hata	t	p	R^2
Dışadönüklük	0,182	0,048	3,781	0,000	0,314
Uyumluluk	0,126	0,054	2,351	0,019	
Sorumluluk	0,127	0,054	2,360	0,019	
Duygusal Denge	0,012	0,060	0,198	0,843	
Gelişime Açıklık	0,253	0,054	4,688	0,000	

Not. Bağımlı Değişken: Mesleki Şüphencilik. Regresyon analizi için anlamlılık değeri $p < 0,05$.

Tablo 3 incelendiğinde, ANOVA testi sonucunda denetim eğitimi alan öğrencilerin kişilik özellikleri ile mesleki şüphencilik tutumları arasında pozitif yönde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Öğrencilerin, mesleki şüphencilik tutumlarının, (R^2) %31,4 oranında dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve gelişime açıklık yapılarına bağlı olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrencilerin duygusal denge özellikleri ile mesleki şüphencilik tutumları arasında ilişki kurulmasına rağmen söz konusu ilişkinin nedeni hakkında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. İlgili durum, duygusal denge özelliğinin mesleki şüphencilik üzerinde herhangi bir etki yaratmadığı, dolayısıyla ortaya çıkan ilişkinin rastlantısal olduğu anlamına gelmektedir.

Elde edilen sonuçlar bütünsel olarak incelendiğinde; ana hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmakla birlikte karşıt sonuçlar da elde edilmiştir. Şöyle ki çalışmanın teması kapsamında öğrencilerin kişilik özelliklerinin alt boyutları olan; dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve gelişime açıklık unsurlarının mesleki şüphencilik tutumları arasında istatistiksel anlamda pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir. Fakat öğrencilerin duygusal denge yapıları ile mesleki şüphencilik tutumları arasında istatistiksel anlamda negatif yönde ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin duygusal denge özellikleri ile mesleki şüphencilik tutumları arasında ilişki kurulmasına rağmen söz konusu ilişkinin nedeni hakkında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Elde edilen sonuçlar, öğrencilerin; dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve gelişime açıklık özelliklerinin mesleki şüphencilik tutumlarını pozitif yönde etkilediğini buna karşılık yüksek düzeyde duygusal yapıya sahip olan öğrencilerin mesleki şüphencilik tutumlarını negatif yönde etkilediğini göstermektedir. Ulaşılan sonuçlar incelendiğinde;

H_{1a} : Dışadönüklük alt boyutunun mesleki şüphencilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.

H_{1b} : Uyumluluk alt boyutunun mesleki şüphencilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.

H_{1c} : Sorumluluk alt boyutunun mesleki şüphencilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.

H_{1e} : Gelişime açıklık alt boyutunun mesleki şüphencilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.

Fakat H_{1d} (duygusal denge alt boyutunun mesleki şüphencilik üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır) hipotezi incelendiğinde, öğrencilerin duygusal yapıları ile mesleki şüphencilik tutumları arasında negatif bir ilişkinin olduğu ve söz konusu değişkenler arasında ilişki kurulabilmesine rağmen istatistiksel olarak neden-sonuç ilişkisi bulunmamaktadır. Söz konusu durum ise değişkenler arasında ilişki olsa dahi bahsedilen ilişkilerin nedeni ya da geçerli bir dayanağı olmamasından dolayı rastlantısal bir olay olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde denetim eğitimi alan öğrencilerin mesleki şüphencilik tutumlarının olumlu yönde geliştirilmesi bakımından; i) duygusal yapılarının denetçilik mesleğine uygunluğunun araştırılması, ii) değişime uyum sağlanması konusunda gelişime açıklık özelliklerinin farklı açılardan incelenmesi ve iii) mesleki şüphencilik tutumları üzerinde öğrencilerin içinde bulunmuş olduğu sosyo-kültürel değerlerin irdelenmesi ile iv) öğrencilerin karakteristik yapılarının denetim faaliyetlerinin etik yapısı bakımından araştırılması ve mesleğe hazırlanmaları bağlamında önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde teknolojinin hemen her alanda yoğun bir biçimde kullanılması, denetim faaliyetlerine de yansımıştır. Özellikle işletme faaliyetlerinin teknoloji karşısında yeniden disipline edilmesi sonucunda üniversitelerde yetiştirilen denetçi adaylarının eğitim faaliyetlerinin de değiştirilmesi ve geliştirilmesi zorunluluk arz etmiştir. Denetim faaliyetlerinin planlanması aşamasından bir rapora bağlanarak görüş oluşturulması sürecine dek denetçinin sorumluluk alanları genişlemiştir. Dolayısıyla denetçinin görüş oluşturmada öne çıkan mesleki şüphencilik özelliği kilit bir rol üstlenmiştir. Mesleki muhakeme yargısının güçlendirilmesi noktasında denetçilerin mesleki şüphencilikleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki merak konusu olmuştur. Denetçilerin kişisel özelliklerinin test edilerek mesleki şüphencilik seviyelerinin tespit edilmesi, gelecekte daha kaliteli denetim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi bakımından hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla, üniversitelerde denetim eğitimi alan öğrencilerin kişilik özellikleri ile mesleki şüphencilik tutumları arasındaki ilişkinin açıklığa kavuşturulması, denetim eğitimlerinin güncellenmesi konusunda bir mihenk taşı olarak karşılanmaktadır.

Bu çalışmada Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde denetim eğitimi alan öğrencilerin kişilik özellikleri ile mesleki şüphencilik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda; öğrencilerin dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve gelişime açıklık özelliklerinin mesleki şüphencilik tutumlarını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Diğer taraftan duygusallık seviyeleri yüksek olan öğrencilerin mesleki şüphencilik düzeylerinin düşük olduğuna ulaşılmıştır. Ulaşılan anahtar sonuçlardan hareketle, denetim eğitimi alan öğrencilerin gerek lisans düzeyinde gerekse lisansüstü düzeyde mesleğe değer katacak biçimde yetiştirilmeleri açısından kişisel gelişim eğitimlerinin verilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin kişisel özelliklerinin denetim mesleğine uygunluğu test edilerek eğitim verilmesi, mesleki şüphencilik düzeylerinin pozitif yönde geliştirilmesinde dönüm noktası olarak görülmektedir. Çünkü denetim mesleğinin ve denetçilerin yeteneklerinin geliştirilmesi konusunda kişisel özelliklerin önemi açıktır. Etik kurallara uygun bir kişisel özelliğe sahip olunmasının yanında sorumluluk ruhu yüksek, açık fikirli, değişime ve gelişime hızlı bir şekilde adapte olan bireylerin, denetim faaliyetlerinde aktif görev alması katma değer olarak geri dönebilecektir. Denetçi adaylarının merak duygularının güdülenerek kişisel özelliklerinin bu yönde geliştirilmesi önemli bir gereklilik olarak karşılanmaktadır. Üniversitelerde verilen denetim eğitimlerinin, öğrencilerin kişisel özelliklerinin keşfedilerek güncellenmesi önerilmektedir. Diğer taraftan, profesyonel mesleki kuruluşların ve yetkili otoritelerin, ilgili hususları dikkate alarak eğitim, seminer ve sertifikasyon süreçlerini yapılandırmaları, mesleğin geleceğine fener olacaktır.

Beyan ve Açıklama / Disclosure Statement

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

The author has no conflict of interest to declare.

Finansal Destek / Funding

Bu çalışmada herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

No funding to declare for this study.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı / Author Contribution Statement

Bütün yazarlar eşit düzeyde katkı vermiştir.

All authors have contributed equally.

Etik Kurul İzni / Ethics Board Approval

Bu çalışma için Kütahya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 17/09/2019 tarihli ve E-40177 sayılı Etik Kurul Onayı alınmıştır.

Ethics committee approval was received for this study from the Kütahya University Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Board (Approval Date: September 17, 2019; Approval Number: E-40177).

Bu Makaleye Atıf Vermek İçin / To Cite This Article: Uslu, M., Kestane A. ve Sezgin, R. (2022). Denetim eğitimi alan öğrencilerin kişilik özelliklerinin mesleki şüphecilik tutumları üzerinde etkisi: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Örneği. *İda Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 5(1), 1-12. <https://doi.org/10.52059/idaacmmd.980596>

KAYNAKÇA

- Agarwalla, S. K., Desai, N., & Tripathy, A. (2017). The impact of self-deception and professional skepticism on perceptions of ethicality. *Advances in Accounting*, 37, 85-93.
- Allsopp, J., Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1991). Machiavellianism as a component in psychoticism and extraversion. *Personality and Individual Differences*, 12, 29-41.
- Baltacı, A. (2017). Okul müdürlerinin öz-yeterlik algıları ve mesleğe yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 35-61.
- Brown, T., Majors, T. M., & Peecher, M. E. (2014). *The impact of a Judgment rule and critical audit matters on assessments of auditor legal liability – the moderating role of legal knowledge*. SSRN Electronic Journal. Available at: doi:10.2139/ssrn.2483221
- Camps, J., Stouten, J., & Euwema, M. (2016). The relation between supervisors' big five personality traits and employees' experiences of abusive supervision. *Frontiers in psychology*, 7, 112.
- Carver, C. S., & Connor-Smith, J. (2010). Personality and coping. *Annual Review of Psychology*, 61(1), 679-704.
- Cheot, S. S., Chin, C. Z., Lee, Z. H., Tong, P. Y., & Sarah Mary, S. (2018). *A study on the relationship between professional skepticism characteristics and auditors' fraud detection in Malaysian context* [Unpublished manuscript]. Department of Commerce and Accountancy, Universiti Tunku Abdul Rahman. http://eprints.utar.edu.my/3075/1/fyp_AC_2018_SMV.pdf

- Ciolek, M. (2017). Professional skepticism in auditing and its characteristics. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 474, 33-40.
- Clariana, M. (2013). Personality, procrastination and cheating in students from different university degree programs. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 11(2), 451-472.
- Costa, P. T. Jr. & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI): Professional manual*. FL: Psychological Assessment Resources.
- Dalkılıç, F. ve Oktay, S. (2011). Uluslararası Denetim ve Güvence Standartlarında Mesleki Şüphencilik. *Mali Çözüm Dergisi*, 103, 63-78.
- De Bruin, G. P., & Rudnick, H. (2007). Examining the cheats: The role of conscientiousness and excitement-seeking in academic dishonesty. *South African Journal of Psychology*, 37(1), 153-164.
- Erdoğan, N. ve Azgın, N. (2019). Denetçinin mesleki şüphenciliklerinin denetim kalitesine etkisi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(1), 27-54.
- Farag, M. S. & Elias, R. Z. (2016). The relationship between accounting students' personality, professional skepticism and anticipatory socialization. *Accounting Education*, 25(2), 124-138.
- Hogan, R., Curphy, G. J., & Hogan, J. (1994). What we know about leadership: Effectiveness and personality. *American Psychologist*, 49, 493-504.
- Hogan, R., & Hogan, J. (1992). *Hogan personality inventory*. Hogan Assessment Systems.
- Hurt, R. K., Brown-Liburd, H. L., Earley, C. E., & Krishnamoorthy, G. (2013). Research on auditor professional skepticism – literature synthesis and opportunities for future research. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 32(1), 45-97.
- Hurt, R. K. (2010). Development of a scale to measure professional skepticism. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 29(1), 149-171.
- Judge, T. A. & Ilies, R. (2002). Relationship of personality to performance motivation: A meta-analytic review. *Journal of Applied Psychology*, 87, 797-807.
- Kayrak, M. (2015). Denetim başarısızlığı kavramı: Nedenleri, sonuçları ve çözüm önerileri. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1), 91-103.
- Khaligova, J. (2018). *Hileli Finansal Raporlama ve Bağımsız Denetçilerin Mesleki Şüphencilik Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1990). *Personality in adulthood*. Guilford Press.
- McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1997). Conceptions and correlates of openness to experience. In R. Hogan, J. Johnson, & S. Briggs (Eds.), *Handbook of personality psychology* (pp. 825-847). CA: Academic Press.
- Nolder, C. J. & K. Kadous. (2018). Grounding the professional skepticism construct in mindset and attitude theory: A way forward. *Accounting, Organizations and Society*, 67, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2018.03.010>
- Qadackers, L., T. Groot, & A. Wright. (2014). Auditors' professional skepticism: neutrality Versus presumptive doubt. *Contemporary Accounting Research*, 31(3), 639 – 657.
- Pacini, R. & Epstein, S. (1999). The relation between rational and experiential information processing styles to personality, basic beliefs, and the ratio-bias phenomenon. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(6), 972-987.
- Popova, V. (2013). Exploration of skepticism, client-specific experiences, and audit judgments. *Managerial Auditing Journal*, 28(2), 140 – 160.
- Scott, B. A., Colquitt, J. A., Paddock, E. L., & Judge, T. A. (2010). A daily investigation of the role of manager empathy on employee well-being. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 113, 127-140.
- Steel, P. (2007). The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. *Psychological Bulletin*, 133(1), 65-94.
- Tanrıoğlu, A. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (3. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Tayyar, N., Akyüz, F., Yeşil, T., Uslu, Y. ve Kara E. (2020). Muhasebe açısından mesleki şüphencilik ve etik kavramları. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13(2), 215-232.
- Yıldız, D. ve Uzunsakal, E. (2018). Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerine bir uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 14-28.

- Yılmaz, E. (2018). Bağımsız denetimde mesleki şüphecilik, mesleki şüpheciliğin ölçülmesi ve meslek mensupları üzerinde bir araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20, 838-858.
- Yustina, A. I. & Gonadi, S. A. (2019). The Negative Effect of Time Budget Pressure to Auditor Independence and Professional Skepticism. *Jurnal Akuntansi dan Keuangan*, 21(1), 38-48.